

לשוננו לעם

עורך: חיים א' כהן

מתוך

כרך נ, תשנ"ט

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מִשְׁלָם

במאמרו "הערות לשון, משלבים ולהגים בספרו של אלי עמיר 'אהבת שאול'",¹ העיר המחבר, יעקב מנצור, על הצורה מִשְׁלָם שהכניס הסופר בפיו של "אדון שמש קטן", יהודי ירושלמי המדבר בהגייה עיראקית. מִשְׁלָם אינה צורה הנוהגת בפי יהודי עיראק, ועל כן ראה המחבר לציין (בשם הסופר עצמו) שענה על שאלתו בעניין זה, ש"כך שמע [הסופר] בילדותו בירושלים וככה נשתמרה המילה בזיכרונו".² למדנו מכאן שהגייה זו נשמעה בירושלים עוד בדור הקודם. הגייה זו גופה, כפי שמציין מנצור בשם ילון, מוצאת את ביטויה במילונו של משה שולבוס "אוצר המלים הכללי" שיצא בלבוב בשנת תר"ם (1880), ויש רגלים לסברה שהיא נשמעה בפי יהודים אשכנזים במזרח אירופה,³ ומכל מקום בוודאי זרה הייתה ליהודים שבאו מעיראק. מוסיפה על דבריו של אלי עמיר היא עדותו של אמציה פורת, עורך הספר "אהבת שאול", שאמר לי שגם הוא שמע כך בילדותו בירושלים. אף הוא נקב בשם מורהו לגמרא בבית הספר "תחכמוני" בירושלים, שלמה סַנְדֵק, שכך הגה, מִשְׁלָם, ושממנו שמע ולמד הגייה זו.

על רקע כל זה מעניין לציין לסופר אחר, גם הוא ירושלמי, שהכניס את צורת מִשְׁלָם בפי אדם שבוודאי לא הגה כן. כך עשה חיים הזז כשנתן בפי סאלם, אחיו של יעיש, את המשפט "אני לא אחראי עליך שאתה תלך לעשות שלך השגענות על חשבוני ובסוף השבוע אתה רוצה את שכרך מִשְׁלָם" (יעיש, ג, עמ' 53). הגיית מילה זו בפי התימנים היא, כידוע, מִשְׁלָם, וכפי שציין יהודה רצהבי במילונו "אוצר לשון הקדש שלבני תימן",⁴ והעמדת הגיית מִשְׁלָם בפי יהודי היושב בתימן היא בחינת עירוב מין בשאינו מינו. רצהבי, שהביא במילונו שם משפט זה מ"יעיש", העיר עליו בצדק: "מִשְׁלָם – נשתבש ניקודו".⁵

עתה, מעדותו של אלי עמיר ומעדותו של אמציה פורת נראה, שנתברר מקור מעשהו של הזז. נתן הזז בפי גיבורו התימני הגייה ששמע הוא עצמו, אם בירושלים אם עוד באירופה, ושאולי אף הייתה מצויה בפיו. אלא שהרחיק הזז לכת יותר משהרחיק אלי עמיר, שאלי עמיר נתן צורה זו בפי "אדון שמש קטן" היושב בירושלים, מקום שאולי צורה זו הילכה בו ונשמעה בו לבריות, ואילו הזז הפליג והעמיד צורה זו, מִשְׁלָם, בפי יהודי היושב בתימן, מקום שצורה זו לא נהגה בו כלל.

הערות

1. לשוננו לעם נ (תשנ"ט), ב, עמ' 80-92.
2. שם, עמ' 92, הערה 10. ונראה ש"ילדותו" לאו דווקא, שהרי ילדותו של הסופר עברה עליו בעיראק.
3. ילון תמה אם שמע שולבויס קריאה זו בגליציה. ראה ח' ילון, קונטרסים לענייני הלשון העברית, ב, ירושלים תרצ"ח-תרצ"ט, עמ' 12, הערה 4 (=מ' בר־אשר [עורך], קובץ מאמרים בלשון חז"ל, ב, ירושלים תש"ס, עמ' 57).
4. יי רצהבי, אוצר לשון הקדש שלבני תימן, תל־אביב תשל"ח, עמ' 279. וראה עוד דברי ילון (בהערה הקודמת) וכן ש' מורג, מולד 24 (תשל"ב), עמ' 714 (ציון אצל רצהבי, שם). באמת אין הגיית **משלם** מיוחדת לבני תימן, והיא עולה גם מספריהם של ספרדים ואשכנזים; ראה ילון, שם.
5. שם, עמ' 280.